

Rätten till bostad

– endast för den skötsamma medborgaren?

Skriven av Linnea Hansson Lundblad
Avdelning för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSK30
Vårterminen 2013
Handledare: Andrea Karlsson & Lina Sturfelt

Abstract

This work deals primarily with the question whether it is enough to be a citizen to take part of all civil and human rights, or are there additional requirements like “good character” involved? There are 34 000 citizens in Sweden living in homelessness of which 40% have some sort of abuse-or addictionproblem. In this work, I try to find out how Sweden explains their situation of homelessness by doing a discourse analysis of the concepts and definitions that I will find in the survey done by the Swedish National Board of Health and Welfare “*Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*” and in the national strategy against homelessness, “*Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*”. Above all, I seek answers to how the homelessness of the person with some sort of alcoholproblem is explained, to thereby receive an answer on the question if all citizens' right to housing is self-evident or if some citizens must "blame themselves". The analysis is based on Kavehs theory of “*the conditional permit*” and I will be using the conception of “*the good character ideal*” by Ambjörnsson.

Keywords

Homelessness, the right to housing, the conditional permit, alcoholism, socio-economic rights, the right to have rights, homelessness in Sweden

Abstrakt

Detta arbete behandlar frågan ifall det endast krävs att en människa är medborgare i en stat för att hen ska få ta del av alla de medborgerliga och mänskliga rättigheterna, eller om det finns ytterligare villkor så som skötsamhet? I Sverige lever 34 000 medborgare i hemlöshet, varav 40% av dessa har någon form av missbruks-eller beroendeproblematik. Jag försöker få svar på hur den svenska staten förklarar hemlöshetssituationen i Sverige, detta genom att göra en diskursanalys av de begrepp och definitioner som används i socialstyrelsens kartläggning "*Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*" samt i regeringens strategi "*Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*". Det huvudsakliga syftet med arbetet är att undersöka hur hemlöshet bland medborgare med någon form av alkoholproblematik förklaras, för att på så sätt få svar på frågan ifall rätten till bostad är en självklar medborgerlig rättighet eller ifall vissa hemlösa medborgare själv anses vara ansvariga för den situation de befinner sig i. Analysen är baserad på Kavehs teori om "det villkorade tillståndet" samt på Ambjörnssons begrepp om "skötsamhetsidealet".

Nyckelord

Hemlöshet, skötsamhetsidealet, rätten till bostad, det villkorade tillståndet, alkoholism, socio-ekonomiska rättigheter, rätten till rättigheter

Innehållsförteckning

1. Inledning och syfte.....	6
1.1. Frågeställningar.....	7
1.2. Avgränsningar.....	8
1.3. Material.....	9
2. Teori.....	12
2.1. Rätten till rättigheter.....	12
2.2. Skötsamhetsidealet.....	13
2.3. Det villkorade tillståndet.....	14
3. Metod.....	16
3.1. Diskursanalys.....	16
4. Litteraturöversikt och tidigare forskning.....	17
4.1 Tre ledande forskare inom hemlöshetsdiskursen – Sahlin, Swärd och Knutagård....	17
4.2. Socialskolan: <i>Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, många ansvar"</i>	20
5. Analysen.....	21
5.1. Socialstyrelsens kartläggning: <i>Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär</i>	21
5.1.1. Olika hemlöshetssituationer.....	21
5.1.2. Domäner.....	25
5.1.3 Hemlöshetens orsaker.....	26
5.1.4. Särskilda problem.....	27
5.1.5. Den sekundära bostadsmarknaden.....	28
5.1.6. Skillnaden mellan hemlöshet 2005 och 2011.....	29
5.2. Regeringens strategi 2007-2009: Hemlöshet: många ansikten, mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden.....	31
5.2.1. Egna reflektioner kring regeringens strategi.....	34

6. Slutsats.....	35
7. Diskussion.....	37
Referenser.....	38

1. Inledning och syfte

Rätten till bostad är en självklar mänsklig rättighet. Rättigheten finns fastslagen i artikel 25 (1) i FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna, den lyder såhär:

*"Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala tjänster samt rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makas eller makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter utanför hans eller hennes kontroll."*¹

Rätten till bostad är en mänsklig rättighet av socio-ekonomisk karaktär. Det finns visst internationellt överseende för länder som inte har råd att tillgodose sina medborgare med alla de socio-ekonomiska rättigheterna. Sverige tillhör inte ett av dessa länder, ändå lever 34 000² människor i hemlöshet i Sverige.

Rätten till bostad återfinns även i Sveriges grundlag där det står såhär:

*"Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Särskilt ska det allmänna trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa."*³

I Sveriges socialtjänstlag står det att de individer som inte kan försörja sig själva har rätt till försörjningsstöd från socialnämnden som täcker bland annat kostnaden för boende.⁴ Socialtjänstens mål är bland annat att *"främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor, aktiva deltagande i samhällslivet"*⁵. Det främsta ansvaret för socialtjänsten, och därmed att socialtjänstlagen följs, läggs på Sveriges olika kommuner.⁶

Trots dessa tydliga internationella bestämmelser och nationella lagar så har inte alla människor i Sverige en bostad. I ett rikt land som Sverige kan man undra hur en så

1 Universal Declaration of Human Rights, 1948, artikel 25 (1)

2 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 25

3 Sveriges grundlag, regeringsformen kapitel 1, paragraf 2, 1974

4 Socialtjänstlagen, 2001, kapitel 4, paragraf 1 och 3

5 Socialtjänstlagen, 2001, kapitel 1, paragraf 1

6 Socialtjänstlagen, 2001, kapitel 2

grundläggande rättighet inte är uppfylld för 34 000 medborgare. Rättigheten finns där, bland lagarna. Men bevisligen så krävs det mer. Är det ett ekonomiskt problem, har Sverige inte råd att tillgodose alla sina medborgare med en betald hyra? Eller är det snarare bostadsbrist som är problemet, finns det 34 000 bostäder för lite för att Sverige ska kunna uppfylla sina rättighetsförpliktelser? Eller är det kanske något helt annat? Hur kommer det sig att hela 40%⁷ av de hemlösa personerna i Sverige har någon form av missbruks- eller beroendeproblem? Är det individuella problem som orsakar hemlösheten? Är det individuella faktorer så som alkoholism och ”störande beteende” som utgör hindret för att en individ ska anses lämpad för en bostad? Ses hemlösheten som självvald och självförvållad för den missanpassade medborgaren? Jag vill ta reda på ifall staten ställer krav på individen i form av skötsamhet för att hen ska få rätt till rätten till bostad. Finns det speciella villkor för att ha ett hem?

1.1. Frågeställningar

Utgångspunkten i mitt arbete ligger på alkoholists rätt till bostad och med det i åtanke vill jag få svar på följande övergripande fråga:

- Räcker det med att vara medborgare för att få ta del av alla medborgerliga och mänskliga rättigheter, eller finns det ytterligare krav så som skötsamhet?

För att få svar på detta så utgår jag även från dessa underfrågor:

- Hur definieras ett hem och en bostad? Vilka är kriterierna?
- Hur förklarar den svenska staten att ett rikt land som Sverige har så många hemlösa medborgare?

⁷ Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 46-48

1.2. Avgränsningar

I min undersökning väljer jag att fokusera på Sverige då detta är ett relativt rikt land och som därför inte har någon ekonomisk anledning att inte tillgodose alla sina medborgare de socio-ekonomiska rättigheterna. Jag väljer även att fokusera på medborgerliga rättigheter snarare än på mänskliga rättigheter. Detta har att göra med att man som stat inte kan skylla ifrån sina skyldigheter gentemot sina medborgare, så som stater gärna gör gentemot icke-medborgare. Sammanfattningsvis så fokuserar min undersökning på svenska medborgare just för att staten Sverige har en odiskutabel skyldighet att tillgodose alla sina medborgare med de mänskliga rättigheterna som står fastställda i FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna. Jag menar således inte att Sverige inte har dessa skyldigheter gentemot icke-medborgare. Jag menar heller inte att andra länder med sämre ekonomi inte har skyldigheter gentemot sina medborgare gällande de socio-ekonomiska rättigheterna. Varför jag väljer att göra denna avgränsningen handlar snarare om att det ska finnas så lite undanflykter och bortförklaringar som möjligt till varför rätten till bostad inte uppfylls.

En annan avgränsning som jag gör är att fokusera på alkoholisten. Missbruk och beroende är ett stort problem bland Sveriges hemlösa vilket leder mig till frågan om den perfekta medborgaren. Varför är det så att missbrukarna är överrepresenterade bland de hemlösa? Jag väljer att basera min undersökning på alkoholmissbrukaren av den enkla anledning att alkohol är lagligt. Att bruka andra droger är olagligt och detta medför därför andra problem när det gäller skyldigheter och rättigheter. Ifall man bryter mot lagen så har man brutit mot sina skyldigheter gentemot staten och därmed kan staten legitimt dra tillbaka vissa av personens rättigheter, så som rätten till frihet genom att sätta personen i fängelse. Med detta menar jag inte att det är legitimt av en stat att inte tillgodose rätten till bostad för personer som brukar olagliga droger, denna avgränsning är, liksom de ovanstående avgränsningarna, till för att utesluta eventuella bortförklaringar gällande statens ansvar.

Det finns en skillnad i att vara alkoholberoende eller alkoholmissbrukare. Att vara

beroende av alkohol betyder att man både fysiskt och psykiskt inte klarar av att sluta dricka alkohol, detta är vad man i vardagligt tal kallar alkoholism. Att missbruka alkohol däremot innebär inte en oförmögenhet att sluta dricka utan snarare att man inte slutar dricka trots att alkoholkonsumtionen påverkar ens sociala situation negativt.⁸ I mitt arbete kommer jag inte att förhålla mig särskilt till de olika begreppen på grund av att det material som jag analyserar inte förklarar de olika definitionernas betydelser och skillnader. Jag kommer därför använda mig av samma begrepp som det materialet jag analyserar använder sig av. Detta kommer att resultera i ett visst inkonsekvent användande av de olika begreppen, dock så kommer det i så fall vara en återspeglning av materialets förhållanden till begreppsanvändningen, vilket kan vara intressant.

Att alkoholberoende är av en mer medicinsk karaktär är något att ha i åtanke när det gäller min frågeställning angående ifall rätten till bostad är en villkorad rätt med skötsamhetskrav. Ifall alkoholberoende är ett sådant hinder så innebär det att det inte är skötsamt att vara sjuk. Däremot så väljer jag att inte ta upp sjukdomsaspekten särskilt mycket i mitt arbete på grund av att jag menar att samma okränkbara rätt till rättigheter borde gälla alla människor, oavsett nykterist, alkoholberoende eller alkoholmissbrukare. Definitioner av att vara sjuk eller frisk ska inte ha någon betydelse när det gäller rättighetsanspråk och det är därför jag inte lägger större vikt vid de olika begreppen, jag förstår att dessa begrepp har olika betydelser av en anledning och att det kan vara viktigt att förhålla sig till det i andra undersökningar.

1.3. Material

I mitt val av material så har jag valt att titta på nationella bestämmelser trots att det enligt socialtjänstlagen är de enskilda kommunernas socialtjänst som har det främsta ansvaret när det gäller hemlöshet och rätten till bostad. Detta val baseras på att jag vill ha en nationell syn på hemlöshetsproblematiken, detta för att kunna se vad staten gör och inte gör gällande rätten till bostad. Jag har valt att använda mig av två

⁸ <http://www.vardguiden.se/Sjukdomar-och-rad/Omraden/Sjukdomar-och-besvar/Alkoholberoende/> , senast hämtat 29/5-13

primärmaterial. Det första är regeringens nationella hemlöshetsstrategi för 2007-2009, ”*Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*”, som jag fortsättningsvis och igenom hela arbetet kommer förkorta till ”strategin”. Mitt andra primärmaterial är socialstyrelsens kartläggning av hemlösheten i Sverige från 2011, ”*Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*”, jag kommer i resten av arbetet att förkorta denna till ”kartläggningen”. Socialstyrelsen har gjort fler kartläggningar över hemlösheten i Sverige men när jag skriver om dessa så kommer jag explicit skriva ut vilket år de är ifrån, när jag bara skriver ”kartläggningen” så menar jag alltså socialstyrelsens kartläggning från 2011.

År 2007 beslutade regeringen om en nationell hemlöshetsstrategi, ”*Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*”, som skulle gälla mellan 2007-2009. Strategin utformades för att visa att fler aktörer, inom alla nivåer; nationell, regional och lokal, har ett ansvar i arbetet mot hemlöshet. Syftet var att dessa aktörer skulle få vägledning och inspiration angående var deras ansvar låg och vad de skulle arbeta med, detta för att höja ambitionsnivån och starta ett samarbete mot hemlöshet över hela landet.⁹ Jag har valt att analysera denna strategi för att på så sätt kunna analysera regeringens ståndpunkter gällande hemlösheten i Sverige genom att granska deras språk, vad de prioriterar samt genom vilka metoder de vill lösa hemlösheten i Sverige. Trots att regeringens strategi endast gällde från 2007 till och med 2009, och därmed inte längre är gällande, så vill jag använda mig av den på grund av att det inte finns någon ny nationell strategi. Strategin för 2007-2009 är därför den senaste nationella strategin angående hemlöshet i Sverige, därför anser jag att den är ytterst relevant för min undersökning.

Trots att de i strategin påpekar vikten av att hemlöshetsarbetet fokuseras på alla nivåer i samhället samt att samarbetet mellan olika nivåer och organ är en förutsättning för ett effektivt lösningsarbete så har regeringen inte utarbetat någon ny strategi, varken

⁹ Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, Edita Västra Aros, s. 2-4

efter 2009 när den andra gick ut eller efter 2011 då socialstyrelsens nya kartläggning kom ut och visade att hemlöshetsproblemet har ökat. Istället så har regeringen tillsatt en nationell hemlöshetsamordnare, Michael Anefur, för perioden januari 2012 till december 2013. Anefurs uppgift är att föra dialog med kommunerna angående deras arbete mot hemlöshet och på så sätt sprida kunskap och skapa fungerande kommunala rutiner. Anefurs arbete går att följa på hans blogg¹⁰ där han bland annat skriver om sina möten med kommunerna, bloggen är också ett sätt att sprida kunskap till andra aktörer som på något sätt berörs av hemlöshet.¹¹ Trots att Anefurs arbete representerar regeringen så anser jag att hans material på bloggen inte är passande för min undersökning. Detta grundar sig i att arbetet är splittrat till olika kommuner samt anser jag att strategin, trots att den har gått ut, är en mer sammansatt och konkret ståndpunkt från regeringen. Därför har jag valt att ha regeringens strategi, 2007-2009, som primärmaterial istället för regeringens nuvarande arbete mot hemlöshet.

Som ett komplement till strategin ska jag även granska Socialstyrelsens kartläggning av hemlösheten i Sverige från 2011, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*. Kartläggningen är gjord på uppdrag av regeringen och socialstyrelsen har tidigare gjort denna form av kartläggning år 1993, 1999 samt 2005. Syftet med kartläggningarna är att relevanta aktörer ska ha en grund för sina policyarbeten, handlingsplaner och strategier angående hemlöshet, såväl på lokal som nationell nivå.¹² Regeringens strategi 2007-2009 är ett sådant exempel, då den har kartläggningen från 2005 som underlag. Ett annat mål med kartläggningen är att få ökad kunskap och kännedom om hemlösheten och vilka personer som lever i hemlöshet, detta för att arbetet mot hemlöshet ska bli så effektivt och välriktat som möjligt.¹³ Socialstyrelsen har i sin kartläggning fastställt olika definitioner och begrepp för vad hemlöshet innebär och vilka personer som räknas som hemlösa. Dessa definitioner har

10 <http://www.hemloshetifokus.se/> senast hämtad 28/5-13

11 <http://www.regeringen.se/sb/d/16544> senast hämtad 28/5-13

12 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 3

13 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 3

fått stor betydelse inom hemlöshetsdiskursen i Sverige, detta kan man se genom att bland annat regeringen och många kommuner använder sig av socialstyrelsens definitioner samt att forskare och organisationer inom området ofta refererar till socialstyrelsens kartläggningar.

Regeringens strategi från år 2007 baseras som sagt på socialstyrelsens kartläggningen från år 2005, denna kartläggning skiljer sig i viss mån gällande definitionen av vem som är hemlös. Därför tycker jag att det är viktigt att jag tar hänsyn till detta i min undersökning genom att arbeta med kartläggningen från 2011, som är det underlag som regeringen använder i sitt nuvarande arbete mot hemlöshet, samt att redogöra för de största skillnaderna mellan de två senaste kartläggningarna. Samtidigt så är det intressant att det inte har gjorts någon ny nationell strategi efter 2009 och framförallt efter 2011 då de flesta aktörer, däribland just regeringen, valde att följa socialstyrelsens nya kartläggning. Utöver detta så baseras valet av kartläggningen som primärmaterial på att socialstyrelsen spelar en stor roll i det nationella arbetet mot hemlöshet då det är detta organet som definierar och förklarar hemlösheten i Sverige.

Själva mätningen i socialstyrelsens kartläggning 2011 grundar sig på en enkätundersökning som genomfördes under en vecka, 2-8 maj 2011, som delades ut till aktörer inom myndigheter, kommuner, institutioner och frivilligorganisationer som är i kontakt med hemlösa personer. Dessa aktörer fick svara på en enkät för varje hemlös person de kände till, dubbelräkning har inte varit möjlig och visst bortfall förekommer men redovisas.¹⁴

2. Teori

2.1. Rätten till rättigheter

FN menar att alla människor har rättigheter i kraft av sin mänsklighet, men är det verkligen så lätt? Hanna Arendt för tesen att det inte finns några mänskliga rättigheter, utan endast medborgerliga rättigheter. Hon menar att ifall man som individ inte tillhör

¹⁴ Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 14

en stat, utan det enda man har är just sin mänsklighet, så finns det ingen som säkerhetsställer och ansvarar för ens så kallade mänskliga rättigheter. Det är på så sätt snarare en människas politiska tillhörighet som medborgare i en suverän demokratisk stat som våra rättigheter grundar sig på. Arendt menar att man bara har rätt till rättigheter ifall man ingår som medborgare i en stat för det är endast då institutionerna ser och ansvarar för dig och dina rättigheter.¹⁵

När man använder sig av Arendts teori är det oftast när man pratar om människor som är statslösa eller på flykt. I min undersökning är det relevant att ta en annan infallsvinkel på Arendts argumentation. Arendt menar att man bara har rättigheter i kraft av sitt medborgarskap, men jag skulle vilja dra det lite längre. Räcker det ens med ett medborgarskap för att man ska ha rätt till rättigheter? Har alla medborgare verkligen rättigheter i kraft av endast sitt medborgarskap? Det jag vill problematisera är att ifall medborgarskapet är tillräckligt för att få sina rättigheter tillgodosedda, ifall staten verkligen räknar alla sina medborgare som "sina", eller om det finns ytterligare krav på individen för att få rätt till alla rättigheter?

2.2. Skötsamhetsidealet

Denna fråga leder mig vidare till Ronny Ambjörnsson, professor i idéhistoria vid Umeå universitet, som år 1998 skrev boken *"Den skötsamme arbetaren"*. Ambjörnsson skriver om den skötsamhetskultur som växte fram i den svenska arbetarklassen under 1900-talets första halva. Denna skötsamhet innebar idéer och ideal om att leva ett ordentligt och moraliskt liv vilket framförallt innebar nykterhet och arbetsdisciplin. Skötsamhetsidealet fick sin utgångspunkt i fackföreningar, nykterhetsorganisationer och föreläsningsföreningar men under trettio- och fyrtiotalen var skötsamhetsidealet även väl rotat i arbetarklassens attityder och mentalitet. Att leva ett skötsamt liv innebar att man stod emot frestelser som gav tillfällig och egoistisk tillfredsställelse, exempel på detta var lathet, kortspel och superi. Ambjörnssons bok grundar sig på en studie av

¹⁵ Arendt, Hannah, 1958, *The Origins of Totalitarianism*, 2d enl. ed, The world publishing company, Cleveland, s. 290-303

arbetarna vid ett sågverkssamhälle i Norrland mellan 1880-1930, men han menar att skötsamhetskulturen sträckte sig över hela den svenska arbetarklassen.¹⁶

Denna skötsamhetskultur lever till viss del kvar i det svenska samhället än idag. Ett tydligt bevis på detta kan man se på migrationsverkets hemsida där det under rubriken ”*Krav för medborgarskap*” finns en underrubrik som heter just ”*Skötsamhet*” där de skriver att ”*Du måste ha levt ett skötsamt liv i Sverige*”. Den skötsamhet som migrationsverket syftar på gäller framförallt att man inte ska ha begått något brott eller ha några skulder.¹⁷

Skötsamhetsidealet blir intressant i mitt arbete då jag vill se ifall det finns några moraliska krav på medborgaren för att få rätt till rätten till bostad. Jag menar att Sveriges skötsamhetskultur visar att det finns anledning att ta upp min frågeställning, det vill säga att det inte är så självklart att alla socio-ekonomiska rättigheter tillhör alla medborgare, eller mer specifikt att rätten till bostad inte är självklar för den alkoholiserade medborgaren.

2.3. Det villkorade tillståndet

Denna fråga har lett mig vidare till idéhistorikern Shamal Kaveh. Kaveh har utvecklat det teoretiska begreppet ”*det villkorade tillståndet*” som syftar till de rättigheter som kräver olika motprestationer av individen som vill få rättigheten tillgodosedd.¹⁸ Kaveh har forskat om Sveriges övergång från ett exkluderande samhälle till ett inkluderande samhälle. Han har fokuserat på åren från 1901 fram till 1921, då Sverige fick allmän rösträtt. Hans forskning fokuserar på politiska rättigheter och syftar till hur de fattiga människorna i Sverige inte fick ta del av de politiska rättigheterna innan år 1921.¹⁹ Under den exkluderande tiden sågs fattigdomen som ett resultat av individernas irrationella handlande. De sociala och ekonomiska olikheterna sågs därför som ett

16 Ambjörnsson, Ronny, *Den skötsamme arbetaren: idéer och ideal i ett norrländskt sågverkssamhälle 1880-1930*, 3. uppl., Carlsson, Stockholm, 1998

17 <http://www.migrationsverket.se/info/500.html> senast hämtat 21/5-13

18 Swärd, Hans, 2008, *Hemlöshet*, andra upplagan, Studentlitteratur AB, Lund, s. 122

19 Kaveh, Shamal, 2006, *Det villkorade tillståndet: Centralförbundet för socialt arbete och liberal politisk rationalitet 1901-1921*, Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala : Uppsala universitet, s. 11

resultat av individernas egna oförmåga och omoraliska handlande. Den fattiga delen av befolkningen sågs som irrationella på grund av deras ekonomiska underläge och blev därför uteslutna från de politiska rättigheterna då de inte ansågs vara kapabla till att ta politiska beslut.²⁰ De som fick ta del av de politiska rättigheterna var den del av befolkningen som hade det bra ekonomiskt, och därför sågs som moraliska och rationella individer. De rationella individerna stod endast för 10% av Sveriges befolkning. Dessa såg den fattiga delen av befolkningen, det vill säga majoriteten, som ett hot mot landets säkerhet och som därför krävde kontroll, disciplin och uteslutning från staten och andra institutioner. Däremot så kunde individer från de uteslutna grupperna få tillträde till vissa politiska rättigheter ifall de uppfyllde vissa krav som ansågs visa på en viss moral, detta kunde till exempel innefatta självförsörjande arbete.²¹ Kaveh vill visa hur denna syn förändrades genom att man istället för att se fattigdom som ett resultat av dålig moral tvärtom såg att externa faktorer och sociala omständigheter ledde till fattigdom. På detta sätt kunde man rättfärdiga att även de fattiga skulle ha politiska rättigheter.²²

I mitt arbete så blir Kavehs teori intressant på flera nivåer. Kaveh menar att de fattiga hade juridiska men inte politiska rättigheter, på samma sätt menar jag att de hemlösa har både juridiska och politiska rättigheter, men inte alla socio-ekonomiska rättigheter. Jag vill se ifall rätten till bostad är ett så kallat "*villkorat tillstånd*" som kräver vissa moraliska skyldigheter av medborgaren, så som att vara fri från alkoholberoende. En annan intressant tanke är att Kaveh menar att Sverige har gått från att vara ett exkluderande samhälle till ett inkluderande samhälle, detta i politisk mening. Han har använt sin teori på de fattigas rätt till politiska rättigheter, det jag ska göra är att applicera hans teori på alkoholisters rätt till bostad. På samma sätt som de fattigas situation ansågs vara självförvållande på grund av individens egna dumhet så vill jag undersöka om samma attityder finns gentemot hemlösa alkoholister, och ifall liknande skötsamhetskrav finns på de hemlösa för att få en bostad, så som det fanns på de fattiga

20 Kaveh, 2006, s. 22-24

21 Kaveh, 2006, s. 25-26

22 Kaveh, 2006, s. 26-27

medborgarna för att få politiska rättigheter. Är Sverige ett inkluderande samhälle gällande socio-ekonomiska rättigheter?

3. Metod

3.1 Diskursanalys

Jag ska granska regeringens nationella strategi mot hemlöshet samt socialstyrelsens senaste kartläggning över hemlösheten i Sverige genom att göra en diskursanalys. Det jag fokuserar på är vilket eget ansvar man lägger på den hemlösa för situationen hen befinner sig i och detta med speciellt fokus på alkoholisten. Att dricka alkohol är lagligt och alkoholberoende ses som en sjukdom i Sverige, men trots detta finns det åsikter i samhället som anser att alkoholism är moraliskt förkastligt och det återfinns ibland även attityder som menar att det är alkoholistens eget fel att hen är hemlös. Jag vill granska ifall liknande attityder syns i den nationella strategin och i socialstyrelsens kartläggning genom att undersöka vad som definierar en hemlös och vilka olika prioriteringar som finns för de olika hemlöshetskategorierna.

Socialstyrelsens kartläggning är den som sätter bestämda ord och definitioner på vem som är hemlös och hur hemlösheten ser ut. Socialstyrelsens språk formar således hur vi uppfattar situationen och verkligheten för hemlösheten i Sverige. Socialstyrelsens kartläggning lägger därefter en grund för hur arbetet mot hemlöshet i Sverige ska se ut och det är utifrån denna grund som bland annat regeringens strategi är formad. Detta visar hur språkets definitioner sätter gränser för hur vi agerar men även hur vi uppfattar olika situationer och därmed formas även våra fördomar och attityder²³. Att jag använder mig av diskursanalys i min undersökning blir därför ett självklart val då jag vill granska olika begrepp, definitioner och själva språket för hur man talar om hemlösheten samt hur de motiverar på vilka olika sätt de planerar att hjälpa de olika hemlöshetsgrupperna.

²³ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 2., [omarb.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2005, 305-306

Jag ska börja med att gå igenom min analysering av socialstyrelsens senaste kartläggning från år 2011 och därefter analyserar jag regeringens strategi. Regeringens strategi baseras på kartläggningen från 2005, men regeringens nuvarande ståndpunkt gällande hemlöshet baseras på socialstyrelsens senaste kartläggning. Regeringen har ingen uppdaterad strategi men deras nuvarande arbete mot hemlöshet baseras på socialstyrelsens senaste kartläggning, så för att vara mer i tid måste jag ha den nya kartläggningen i bakhuvudet när jag läser den gamla strategin. Jag kommer därför även ta upp de största skillnaderna mellan de två olika kartläggningarna. Det är viktigt att jag förhåller mig till de nya definitionerna när jag granskar regeringens strategi, men trots att det är den nya kartläggningens definitioner som gäller så får man inte glömma att det inte finns någon nuvarande nationell strategi för att motverka hemlösheten i Sverige.

4. Litteraturoversikt och tidigare forskning

4. 1. Tre ledande forskare inom hemlöshetsdiskursen – Sahlin, Swärd och Knutagård

Ingrid Sahlin, Hans Swärd och Marcus Knutagård är tre av de främsta forskarna inom hemlöshet i Sverige. Att dessa tre forskare ofta blir refererade till samt att de blir tackade i bland annat förordet till socialstyrelsens kartläggning säger ganska mycket om att de är väl respekterade samt väldigt inflytelserika inom hemlöshetsforskningen i Sverige. En annan intressant punkt är att dessa tre forskare ofta refererar till varandra, ur detta kan man se att det är få som forskar och är inflytelserika inom hemlöshetsdiskursen i Sverige, detta resulterar även i att det är en liten grupp som på så sätt styr och formar Sveriges hemlöshetsdiskurs.

Ingrid Sahlin är professor i socialt arbete samt docent i sociologi, hennes främsta forskningsområden är exkluderingsprocesser och relationen mellan konstruktionen av ”problemgrupper”, så som hemlösa och kriminella, och samhällets lösningar på dessa

problem.²⁴ År 1996 skrev Sahlin sin doktorsavhandling, *"På gränsen till bostad"*, där hon synliggör hyresvärdars och sociala myndigheters maktstrategier gentemot de bostadssökande. Sahlin menar att hyresvärdar använder sig av *"gränskontroll"* vilket innebär avvísning och exkludering av de som anses orsaka problem i bostadsområdet. Därigenom blir det så kallade problemhushållet vräkt och slussas över till de sociala myndigheterna med etiketten "klarar inte av eget boende". De sociala myndigheterna får då agera hyresvärd på den sekundära bostadsmarknaden vilket för den bostadslöse innebär ett specialkontrakt. Specialkontrakten innebär tillsyn och är utformat som en slags träning i att bo så att klienten senare ska kunna bo med ett vanligt kontrakt på den ordinarie bostadsmarknaden. De sociala myndigheterna använder sig därigenom av maktstrategin *"disciplin"* som syftar till att lösa eller kontrollera problemhushållet genom fostran, tillsyn och omsorg. Sahlin menar att "den störande grannen" och de som "inte klarar eget boende" endast är sociala konstruktioner som syftar till att legitimera gränskontroll och disciplin och på så sätt legitimeras även själva exkluderingsprocessen på bostadsmarknaden.²⁵

Hans Swärd är professor och har en filosofie doktorsexamen i socialt arbete vid Socialhögskolan, Lunds universitet. År 1998 skrev Swärd boken *"Hemlöshet"* då han ansåg att det vid den tiden fanns ett nyvunnet intresse i att få bukt med problemet hemlöshet, och för detta krävdes det en tydlig översikt i hemlöshetens olika perspektiv.²⁶ År 2008 gjorde Swärd en omarbetning och uppdatering av *"Hemlöshet"* då han menade att det behövdes ytterligare samt förnyad kunskap inom hemlöshetsdiskursen i Sverige. Syftet med Swärds bok är att sprida vetenskaplig kunskap om hemlöshetens olika perspektiv så att arbetet för att lösa problemet ska förbättras, därigenom vill han nå ut till personer som studerar och arbetar inom området hemlöshet.²⁷ Boken utgör en omfattande översikt i problemets många aspekter då Swärd får med allt från hur hemlösheten såg ut och förklarades i Sverige år 1850 och hur detta har förändrats över

24 http://www.socwork.gu.se/kontaktaoss/Personlig_hemsida/Ingrid_Sahlin/ , senast hämtad 26/5-13

25 Sahlin, Ingrid, *På gränsen till bostad: avvísning, utvisning, specialkontrakt*, Arkiv, Diss. Lund : Univ.,Lund, 1996

26 Swärd, Hans, *Hemlöshet*, 2., [omarb. och uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2008, s. 7

27 Swärd, 2008, s. 7-9

tid fram till dagens ”moderna hemlöshet”, till olika definitioner, utredningar, perspektiv, till massmediernas inverkan på allmänhetens syn och uppfattning av hemlösa personer, till olika forskningar samt svårigheterna med att forska om hemlöshet.²⁸

Marcus Knutagård är liksom Swärd forskare vid Socialhögskolan, Lunds universitet. År 2009 skrev Knutagård sin doktorsavhandling i socialt arbete, ”*Skälens fångar*”. Avhandlingen behandlar socialtjänstens organiserade hemlöshetsarbete som på grund av regler som exempelvis avskiljningsprinciper innebär att hemlösa individer hamnar i redan fastställda boendekategorier vilket kanske inte alltid är den boendeform som passar individen bäst. Knutagårds studie grundar sig på Malmös sekundära bostadsmarknad men resultatet har även relevans för andra kommuner. ”*Skälens fångar*” analyserar på vilket sätt hemlöshetsarbetet är organiserat, hur kategoriseringen i bostadstrappan ser ut samt hur socialtjänstemän förklarar och resonerar gällande hemlösheten.²⁹

Sahlin, Swärd och Knutagård har alla skrivit om och kritiserat trappstegsmodellen och de är istället förespråkare för metoden ”*Bostad först*”.³⁰ Trappstegsmodellen bygger på att man gör en ”boendekarriär”, vilket innebär att man klättrar sig upp från att bo på härbärge till att få ett eget kontrakt genom att träna sig i att bo. Trappstegsmodellen grundar sig i att socialtjänsten hyr ut en bostad till den hemlösa personen i andra hand, det är detta som kallas för den sekundära bostadsmarknaden. I dessa hyreskontrakt med socialtjänsten så ingår det en behandlingsplan för den hemlösa som innebär tillsyn och särskilda regler. Följer man dessa regler så får man gå upp ett steg i boendekarriären och målet är att tillslut få ett förstahandskontrakt på den ordinarie bostadsmarknaden. Trappstegsmodellen är den metod som de flesta kommuner i Sverige använder sig av, den har fått mycket kritik på grund av att trappstegen fram till den ordinarie bostadsmarknaden blir allt fler samt att kraven för att ta sig upp för trappan ibland är orimliga. Detta resulterar i att metoden inte är särskilt framgångsrik då man lätt trillar

28 Swärd, 2008

29 Knutagård, Marcus, *Skälens fångar: hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar*, Égalité, Diss. Lund : Lunds universitet, 2009, Malmö, 2009

30 <http://www.soch.lu.se/forskning/forskargrupper-och-forskningsmiljoer/bostad-foerst> , senast hämtad 30/5-13

ner för trappan när man väl tagit sig upp ett steg.³¹ Modellen Bostad först innebär istället att bostaden är en förutsättning, inte ett mål, för att individen ska kunna få bukt med sina eventuella andra problem efter att man har en fast och trygg punkt i bostaden. Två utgångspunkter i Bostad först är att bostad är en rättighet samt att hemlöshet är ett bostadsproblem och därför ska hemlöshetsproblemet även lösas och hanteras genom dessa två utgångspunkter. Metoden innebär att den hemlösa personen får ett förstahandskontrakt på den ordinarie bostadsmarknaden och därefter erbjuds det, på frivilliga villkor, stöd och hjälp för eventuell annan problematik som till exempel missbruk och beroende. Bostad först har, till skillnad från bostadstrappan, visat på goda forskningsresultat. Trots detta är det ytterst få kommuner i Sverige som har vågat sig på Bostad först och därmed är boendetrappan den vanligaste metoden för de svenska kommunernas hemlöshetsarbete.³²

4.2. Socialskolan: Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, många ansvar"

Mellan 2009 och 2011 gjorde Socialhögskolan i Lund, på uppdrag av socialstyrelsen, en utvärdering av regeringens strategi som kom att heta *Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, många ansvar" Slutrapport*. Både Knutagård och Swärd var med och gjorde utvärderingen. Detta är en omfattande utvärdering som utöver själva utvärderingen även tar upp andra problem samt forskning angående hemlöshet. Utvärderingen rör huruvida regeringens mål har uppnåtts och följts i de 23 kommunala satsningarna som följde efter strategin. Socialhögskolan menar att det inte råder någon brist på goda förslag och utarbetade idéer gällande lösningar på hemlösheten, det är själva verkställandet av dessa lösningar som utgör ett hinder. Slutligen ger socialhögskolan sex stycken rekommendationer till regeringen som kan sammanfattas såhär: 1) Hemlöshet ska ses som ett brott mot de sociala rättigheterna. 2) Hemlöshetsproblematiken bör fokuseras till bostadspolitiken istället för att

31 Socialhögskolan 2011:2, *Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, många ansvar" Slutrapport*, Lund, s. 41-45

32 Socialhögskolan 2011:2, *Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, många ansvar" Slutrapport*, Lund, s. 45-46

marginaliseras till kommunala projektverksamheter. 3) Att utveckla en gemensam kunskapsbas i Europa angående hemlöshet. De olika kartläggningarnas definitioner skapar stor förvirring angående hemlöshetsbegreppet. 4) En satsning för att se ifall Bostad först modellen fungerar i Sverige. 5) För det fortsatta arbetet mot hemlöshet krävs det nya statliga satsningar. 6) Att skapa en bättre översikt för hur den sekundära bostadsmarknaden ser ut.³³

5. Analysen

5.1. Socialstyrelsens kartläggning: *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*

För att svara på min frågeställning ifall det krävs mer av en människa än att vara medborgare i Sverige för att ha rätt till rättigheten bostad, så som moraliska skötsamhetskrav, så ska jag göra en diskursanalys över socialstyrelsens definitioner och gränser för olika former av hemlöshet. I min diskursanalys kommer jag att ta hjälp av Ambjörnssons skötsamhetsteori samt Kavehs teori om det villkorade tillståndet.

5.1.1. Olika hemlöshetsituationer

I kartläggningen har de uppmätt att 34 000 personer i Sverige är hemlösa, denna hemlöshet ser väldigt olika ut för de 34 000 personerna. Först och främst delar socialstyrelsen upp hemlöshet i fyra olika situationer:

1. **Akut hemlöshet:** Denna situation innefattar de personer som sover utomhus eller på offentliga utrymmen samt personer som är hänvisade till härbärke, akutboende, skyddat boende eller jourboenden. Under mätveckan så innefattade denna omständigheten 4500 personer varav majoriteten av dessa var män.³⁴

³³ Socialhögskolan 2011:2, *Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, många ansvar" Slutrapport*, Lund

³⁴ Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och*

Socialstyrelsen skriver att missbrukar- och beroendeproblem var den vanligaste orsaken till hemlöshet inom denna grupp, men de påpekar även att en stor grupp av de akut hemlösa inte hade problem av den karaktären.³⁵ Andra vanliga *orsaker* till denna form av hemlöshet var psykisk ohälsa, vräkning och våld i familjen.³⁶ 280 av personerna som lever i akut hemlöshet är de som ”helt saknar bostad eller boende”, det vill säga de som sover utomhus eller på offentliga utrymmen, de så kallade ”uteliggarna”. Jag vill här påpeka att till de som ”helt saknar bostad eller boende” tillhör inte personer som till exempel sover på härbärke eller i tält.³⁷ Att spendera natten i ett tält eller på ett härbärke innebär alltså att man har någon form av bostad eller boende. Detta kan återkopplas till min frågeställning angående vad som definierar ett hem respektive en bostad.

- 2. Institutionsvistelse och kategoriboenden:** Detta innefattar de personer som för tillfället är intagen eller inskriven på kriminalvårdsanstalt, behandlingsenhet eller stödboende och som har en planerad utskrivning inom tre månader men som inte har något boende därefter. I denna situation räknas även de personer in som skulle ha skrivits ut men bor kvar på grund av saknaden av egen bostad att flytta till.³⁸ I denna situation befann sig 5600 personer varav andelen män var överrepresenterade. I denna situationen rapporterar socialstyrelsen om att den högsta andelen personer med missbrukar- och beroendeproblem samt psykisk ohälsa finns, jämfört med de andra situationerna, och att dessa problem är en vanlig orsak till varför personerna är hemlösa.³⁹

karaktär, s. 27-28

35 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 24

36 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 28

37 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 56

38 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 19

39 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 28-29

- 3. Långsiktiga boendelösningar:** Detta innefattar de personer som inte blir godkända på den ordinarie bostadsmarknaden och därför tillhör den sekundära bostadsmarknaden, det vill säga i en boendelösning som kommunen hyr ut i andra hand till personen. Exempel på denna form av boende är försökslägenhet, träningslägenhet och socialt kontrakt, hyresavtalen för denna form av boende innebär olika grader av tillsyn, särskilda regler och/eller villkor.⁴⁰ Denna situation var den vanligaste då hela 43 % av alla Sveriges hemlösa befann sig här, det vill säga 13 900 personer. Socialstyrelsen beskriver denna situation som relativt stabil och trygg, den vanligaste orsaken till att personer befann sig där var på grund av att de inte blivit godkända på den ordinarie bostadsmarknaden.⁴¹ Denna hemlöshetssituation var den som hade minst personer med missbrukar- och beroendeproblem men som hade flest familjer.⁴²
- 4. Eget ordnat kortsiktigt boende:** Detta innefattar personer som bor kontraktslöst hos kompisar, bekanta, familj eller släktingar eller personer som har ett inneboende- eller andrahandskontrakt som går ut inom tre månader, och på grund av detta sökt hjälp hos någon form av myndighet. I denna situation befann sig 6 800 personer. Här fanns de yngsta av de hemlösa personerna, medelåldern var 34 år. De vanligaste orsakerna till hemlösheten var missbrukar- och beroendeproblem, att personerna inte hade blivit godkända på den ordinarie bostadsmarknaden samt skilsmässa och konflikt inom familjen.⁴³

I de olika situationerna har det skrivits ut vilka *orsaker* för hemlöshet det finns, varav missbruks- och beroendeproblem är en vanlig sådan orsak. Intressant att påpeka är att socialstyrelsen skriver att det är 40% av personerna i situation fyra som har missbruks- och beroendeproblem, men att det bara är 32% som har missbruk- och beroendeproblem

40 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 19

41 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 29

42 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 24

43 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 30

som *orsak* till hemlösheten. De nämner inte denna skillnaden i kartläggningen och därför finns det heller inget svar på varför det finns en skillnad. En slutsats man kan dra av detta är att hemlöshet inte alltid skylls på att personen har missbrukar-och beroendeproblem, det vill säga att trots att man har missbrukar-och beroendeproblem så innebär det inte att detta är den bakomliggande orsaken till personens hemlöshet. Dock så kan en annan rimlig slutsats också vara att personen inte hade missbruks-och beroendeproblem innan hen blev hemlös, utan att detta kom som en följd av hemlösheten.

Utöver dessa situationer så lever cirka 400 barn, det vill säga personer under 18 år, i ”hemlösa förhållanden”. Socialstyrelsen beskriver detta som att barnet lever i en ”gråzon” utanför både familjens eller samhällets vård och omsorg och den vanligaste orsaken till denna sorts hemlöshet var familjeproblem. De flesta barnen bodde hos vänner och bekanta men det förekom även att de bodde i försökslägenheter, träningslägenheter eller liknande.⁴⁴ Varför detta är en gråzon och inte hemlöshet framkommer inte i kartläggningen.

En grupp människor som inte alls räknas med i socialstyrelsens kartläggning är icke-medborgare. Detta exkluderar alltså de personer som inte endast står utan hem utan även utan uppehållstillstånd, är asylsökande eller överhuvudtaget upprätthåller sig i Sverige en längre tid utan att vara medborgare.⁴⁵ Icke-medborgares rätt till bostad är dock en fråga som jag redan har uteslutit i min avgränsning på grund av att det väcker ytterligare frågor gällande vem som har ansvar över vems rättigheter. Att bara svenska medborgare finns med i kartläggningen bekräftar därigenom mitt val av att utesluta denna grupp från min undersökning angående skötsamhetskrav. Detta bekräftar på så sätt Arendts teori angående att det inte finns mänskliga rättigheter, utan bara medborgerliga rättigheter.

44 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 44-45

45 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 21

5.1.2 Domäner

Socialstyrelsen väljer även att anamma den europeiska samarbetsorganisationen i hemlöshetsfrågor, FEANTSAs⁴⁶, tre domäner som tillsammans utgör ett hem. Den första domänen är den fysiska, den innebär en bostad, eller ett utrymme, som motsvarar individens behov. Den andra domänen är juridisk, detta innebär att individen ska ha besittningsskydd, dispositionsrätt eller äganderätt till bostaden. Den sociala domänen utgör den sista komponenten för vad som utgör ett hem och det innebär att det ska finnas möjlighet till ett privatliv samt upprätthållande av sociala relationer i bostaden. De fyra ovanstående hemlöshetsituationerna skiljer sig angående tillgången på de tre domänerna, men gemensamt för de olika situationerna är att ingen av de har alla tre domäner tillgodosedda, och det är precis det som krävs för att anses vara utan ett riktigt hem, det vill säga att vara hemlös.⁴⁷

En av mina frågeställningar var hur ett hem respektive bostad definieras och det har jag nu fått svar på. Ett hem är alltså något som uppfyller alla dessa tre domäner. Men samma definition gäller inte för en bostad. I kartläggningen finner jag inget explicit uttryck för vad en bostad eller ett boende innebär, däremot så används de två uttrycken synonymt, det vill säga är bostad och boende samma sak. Socialstyrelsen menar att de som helt saknar boende är de som är så kallade uteliggare, det vill säga de som sover ute eller på offentliga utrymmen. Att helt sakna boende betyder alltså att man inte har någon av domänerna tillgodosedda gällande vart man sover. Men vad innebär det då att ha ett boende? Ifall de som helt saknar boende är de som sover utomhus och på offentliga platser så måste det innebära att alla andra hemlöshetsgrupper har någon form av boende. Människor som bor i tält eller sover på härbärke anses alltså ha någon form av bostad. Ifall man ser till domänerna så skulle jag säga att även dessa två grupper inte har någon av de tre domänerna tillgodosedda. I viss del skulle det vara den fysiska domänen, då det finns ett *utrymme*, men ett tält eller nattlig logi kan inte anses vara

46 Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri (engelsk översättning: The European Federation of National Organisations working with the Homeless)

47 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 21-22

tillräckligt för individens behov.

5.1.3 Hemlöshetens orsaker

Socialstyrelsen skriver att olika aktörer har olika uppfattningar om vilka faktorer som orsakar hemlösheten. Dessa uppfattningar utgör därefter grunden till vilka olika metoder de olika aktörerna väljer att använda sig av när det gäller att motarbeta hemlösheten.⁴⁸ Hemlösheten beskriver inte en person utan en situation som en person befinner sig i. Denna situation kan se väldigt olika ut för de olika personerna, se ovanstående fyra hemlöshetssituationer. Även orsakerna till att personen har hamnat i hemlöshet ser väldigt olika ut och kan vara fler än en. Socialstyrelsen tar upp fyra sådana orsaker och på vilket sätt de kan leda till hemlöshet, men de menar att hemlösheten framförallt är en fråga av både socialpolitisk och bostadspolitisk karaktär.⁴⁹

1. En strukturell orsak är arbetsmarknaden då den påverkar arbetslöshet, anställningsförhållanden och urbanisering. En annan strukturell orsak är bostadsmarknaden som skapar konkurrens till utbudet på bostäder samt ställer krav på personen som söker bostad. Ett annat exempel är hur man definierar medborgarskapet, detta påverkar vem som har rätt till vilka bostäder.⁵⁰
2. Institutionella orsaker handlar framförallt om bostadsplanering och boendestöd. Här tas hyreslagstiftningen upp som en orsak, detta på grund av risken att bli vräkt och på så sätt hamna på den sekundära bostadsmarknaden som i sin tur leder till hemlöshet och speciella villkor.⁵¹
3. En annan orsak till hemlöshet kan vara personliga relationer. Med detta menas bland annat att, på grund av våld i familjen, skilsmässa, dödsfall eller liknande,

48 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 22

49 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 15

50 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 23

51 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 23

kan personen bli tvungen att lämna den gemensamma bostaden och på så sätt bli hemlös.⁵²

4. Det finns även individuella orsaker till varför man hamnar i hemlöshet. Här ingår bland annat vilken medborgarstatus man har, detta för att det påverkar huruvida man överhuvudtaget har rätt att hyra en egen bostad eller ej. En annan individuell orsak är vilken ekonomisk situation individen befinner sig i, detta påverkar huruvida personen kan få tillgång till en bostad samt att behålla bostaden. Missbruk står under de individuella problemen inom de individuella orsakerna till hemlöshet. Att de individuella problemen kan leda till hemlöshet är på grund av att det kan försvåra arbetsmöjligheter och därmed personens ekonomiska situation, risken för vräkning är också hög samt risk för diskriminering.⁵³

Dessa fyra orsaker svarar på min frågeställning om hur Sverige förklarar hemlösheten. Det finns alltså inte endast en förklaring utan de menar att flera olika faktorer spelar in. När det gäller min frågeställning angående ifall man ser individens alkoholberoende som ett självorsakat hinder för rätten till bostad får jag svaret att de individuella orsakerna inte skylls på individen utan snarare att detta är hinder för individens arbetsmöjligheter, som i sig är en viktig faktor för att klara av konkurrensen på bostadsmarknaden.

5.1.4. Särskilda problem

I socialstyrelsens kartläggning finns det ett kapitel som behandlar de specifika problemen som är vanliga bland många hemlösa personer, utöver problemet med bostadsbrist det vill säga, där tar de upp missbruks-och beroendeproblematik samt psykisk ohälsa. Kapitlet motiveras som viktigt på grund av att *”många av personerna*

52 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 23

53 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 23

kan behöva omfattande stöd och hjälp för att kunna bo så permanent som möjligt"⁵⁴. Socialstyrelsen skriver även att det finns forskning som har visat att personer med sociala problem faktiskt kan, med rätt stöd, bo i en egen lägenhet. Här antar jag att de syftar till bostad först, men de skriver inte ut det explicit i detta sammanhanget. Hela 40% av alla hemlösa i Sverige hade missbruks-och beroendeproblem, det vill säga 13 000 personer. Ett annat vanligt problem bland de hemlösa är psykisk ohälsa, som mer än en tredjedel av hela gruppen hemlösa hade. Hälften av de hemlösa som hade psykisk problematik hade också problem med missbruk och beroende. Alkoholberoende var den vanligaste beroendeformen, hela 65% av missbruks-och beroendegruppen, det vill säga 8100 personer, använde alkohol som preparat.⁵⁵

Att personer med missbruk, beroende och/eller psykisk ohälsa är överrepresenterade bland de hemlösa öppnar upp till ytterligare frågor som jag hoppas få svar på senare i arbetet. Får dessa personer inga bostäder på grund av diskriminering, att de "inte kan bo" eller för att de inte har något jobb? Eller grundar sig denna överrepresentation i skötsamhetsidealet? Alkoholism är liksom psykisk ohälsa en sjukdom, är det ett villkor för rätten till bostad att vara frisk?

5.1.5. Den sekundära bostadsmarknaden

Den sekundära bostadsmarknaden är av stor betydelse inom hemlösheten då det ofta är här den hemlösa hamnar då hen inte blir godkänd på den ordinarie bostadsmarknaden. I socialstyrelsens kartläggning ges det en definition av den sekundära bostadsmarknaden i kapitlet angående barnfamiljers hemlöshetssituation då de flesta hemlösa barnfamiljer befinner sig där. Den sekundära bostadsmarknaden innefattar de boendelösningar som kommunerna erbjuder för de personer som av olika anledningar inte blir godkända på den ordinarie bostadsmarknaden. Hemlöshetssituation nummer tre, det vill säga "långsiktiga boendelösningar", är definierad för att överensstämma med definitionen av

54 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 46

55 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 46-48

den sekundära bostadsmarknaden. Denna situation är den av de fyra som socialstyrelsen räknar som den mest stabila och trygga och det är även den som de flesta hemlösa i Sverige befinner sig i. Att ha ett hyreskontrakt på den sekundära bostadsmarknaden innebär särskilda villkor och regler så som tillsyn, exempel på ett sådant boende är försökslägenheter och träningslägenheter. Målet med dessa sekundära hyresavtal är att hyresgästen ska få ett vanligt hyresavtal senare, detta innebär för den hemlösa en boendetrappa.⁵⁶ Socialstyrelsen skriver att det är en låg andel med missbruks-och beroendeproblematik i situation tre, vilket förvisso är helt sant ifall man kollar procentuellt och i jämförelse med de andra situationerna.⁵⁷ Men ifall man granskar i vilka situationer personer med missbrukar-och beroendeproblem befinner sig i så är det faktiskt hela 3300 personer av dem som befinner sig på den sekundära bostadsmarknaden.⁵⁸ Att andelen hemlösa med missbrukar- och beroendeproblem, samt psykisk ohälsa, är lägre i denna situation är på grund av att kommunerna nedprioriterar dessa grupper. Då denna situation ses som den mest stabila och trygga så går barnfamiljer ofta före. För den hemlösa med missbruk-/beroende- eller/och psykiskproblematik innebär detta att de till och med har svårt att komma in på den sekundära bostadsmarknaden.⁵⁹

5.1.6. Skillnaden mellan hemlöshet 2005 och 2011

Regeringens strategi, 2007-2009, baseras på socialstyrelsens kartläggning från år 2005. Därför tänker jag gå igenom de största skillnaderna mellan kartläggningen från 2005 och kartläggning från 2011, innan jag går igenom strategin.

Kartläggningarnas resultat är i sig svåra att göra en exakt jämförelse av då själva definitionen av hemlöshet har förändrats sedan 2005, det blir på så sätt svårt att få fram

56 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 61-62

57 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 46

58 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 85

59 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 69-70

exakta siffror på ökning respektive minskning i de olika hemlöshetsituationerna, men viss jämförelse går trots det att göra. De största skillnaderna som har gjorts i kartläggningen sen 2005 är att definitionen av den sekundära bostadsmarknaden har tydliggjorts. I kartläggningen från 2005 definierades hyresgäster på den sekundära bostadsmarknaden som hemlösa, dock uppstod det olika tolkningar av denna definition som resulterade i en grov underräkning av de berörda personerna. Därför har denna definition tydliggjorts så att fler personer omfattas av den. Gruppen hemlösa som bor på institutioner har däremot avgränsats till att det endast är de som har mindre än tre månader kvar till utskrivning och därefter inte har något eget boende som räknas som hemlösa, innan gällde det alla utan boende efter framtida utskrivning. En grupp som definieras för första gången i kartläggningen från 2011 är ”barn och unga i gråzonen”.⁶⁰

Trots dessa ändringar i definitionen av hemlösa så har viss jämförelse varit möjlig att göra angående hemlöshetsutvecklingen i Sverige med hjälp av de två kartläggningarna. År 2005 räknades cirka 18 000 personer som hemlösa medan det var 34 000 hemlösa år 2011. Denna nära fördubbling är främst ett resultat av den nya definitionen av vilka som räknas som hemlösa, men utöver det har det ändå skett viss ökning i hemlösheten. Socialstyrelsen skriver att personer som ”helt saknar boende” har minskat, från 950 till 280 personer. Samtidigt är det fler som befinner sig i övriga situationer för akut hemlöshet, det vill säga situation ett. Från 2005 till 2011 har andelen med missbruks- och beroendeproblem och psykisk ohälsa minskat. Detta innebär dock inte att antalet hemlösa personer med denna problematik har minskat utan snarare att fler personer utan denna problematik har tillkommit i gruppen hemlösa, dessa personers hemlöshet grundar sig ofta i arbetslöshet och andra ekonomiska problem.⁶¹

60 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 16-17

61 Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*, s. 54-60

5.2. Regeringens strategi 2007-2009:

Hemlöshet: många ansikten, mångas ansvar

– en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden

Regeringens strategi, *Hemlöshet: många ansikten, mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, gällde mellan 2007-2009 och har som sagt bas i socialstyrelsens kartläggning från 2005.

I strategin uttrycker regeringen att det finns en skillnad mellan att vara hemlös och bostadslös, denna skillnad blir dock inte definierad på ett tydligt sätt. Det som man kan tolka att de menar med de olika begreppen är att bostadslöshet endast innebär en osäker boendesituation medan hemlöshet även innebär ett socialt utanförskap som grundar sig i arbetslöshet, låg utbildning, segregation, fattigdom och/eller missbruks- och psykisk problematik. Regeringens strategi syftar främst till att motverka hemlösheten, de prioriterar alltså att få bukt med det sociala utanförskapet snarare än med själva bristen på bostad.⁶²

Regeringen har fyra mål med strategin:

1. *”Alla ska vara garanterade tak över huvudet och erbjudas fortsatta samordnade insatser utifrån individuella behov.”*⁶³

Detta betyder i klartext att alla som sover utomhus eller i offentliga utrymmen ska bli erbjudna akut nattlogi, så som på ett härbärke, och sedan länkas vidare till socialtjänsten för att få ytterligare hjälp mot hemlösheten.

Regeringen påpekar dock att bara för att man har tak över huvudet på natten så löser detta inte den hemlösa personens grundproblem som har lett till hemlösheten från

62 Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, Edita Västra Aros, s. 3-4

63 Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, s. 5

början. De fortsätter med att skriva att de personer med missbruksproblem, psykisk och/eller fysisk ohälsa behöver ytterligare insatser från myndigheter. De skriver även att det finns en stor misstro gentemot dessa myndigheter som leder till att personerna själva inte vill kontakta dem. Därför är lösningen att regeringen ska uppmuntra kommunerna att utföra ett uppsökande arbete för att sedan länka vidare personerna till myndigheterna och ytterligare hjälp. Regeringen menar att man ska *utgå* från att personer i akut hemlöshet har omfattande psykiska funktionshinder och därmed är i behov av stöd och insatser.⁶⁴ Varför man just ska utgå från att de har psykiska funktionshinder och inte missbruks- och beroendeproblem trots att andelen hemlösa med detta är större motiveras inte. Utöver detta skriver de angående personer i akut hemlöshet såhär: *"För de flesta hemlösa är detta en tillfällig lösning i en akut situation och de kommer så småningom vidare till annat boende, sysselsättning och social gemenskap."*⁶⁵ Detta är ett starkt påstående utan några referenser eller andra kommentarer. Att i den komplexa hemlöshetsproblematik som Sverige befinner sig i så är det vågat av regeringen att skriva att de flesta personer i akut hemlöshet så småningom får sysselsättning och social gemenskap utan att ens reflektera över det eller förklara vidare.

2. *"Antalet kvinnor respektive män som är intagna eller inskrivna på kriminalvårdsanstalt, behandlingsenhet, har stödboende eller vistas på hem för vård eller boende (HVB) och inte har ordnad bostad inför utskrivning ska minska."*⁶⁶

Regeringen refererar här till socialstyrelsens kartläggning från 2005 som säger att många i denna situationen har missbruksproblematik och/eller psykiska problem. Därefter säger de att stöd och bostad är två viktiga komponenter för att behandling, rehabilitering och återhämtning ska fungera. Hur målet ska uppfyllas är genom samarbete mellan de olika organen samt att satsa mer på personliga ombud. Hur arbetet

64 Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, s. 6

65 Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, s. 6

66 Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, s. 5

ska gå till är inte särskilt ingående, målet i säg är även vagt: ”ska minska”.⁶⁷

3. *”Inträde på den ordinarie bostadsmarknaden ska underlättas för kvinnor respektive män som befinner sig i boendetrappor, träningslägenheter eller andra former av boenden som tillhandahålls av socialtjänsten eller andra aktörer.”*⁶⁸

Detta målet syftar till de personer som befinner sig på den sekundära bostadsmarknaden. Regeringen skriver att trappstegsmodellen används för personer som ska ”lära sig att bo”. De fortsätter med att skriva att resultaten av denna modell är blandade, å ena sidan kan kraven som står i behandlingsplanen som hyresgästen får höjas efterhand och på så sätt blir det svårare och svårare för hyresgästen att klättra upp på boendetrappan, men boendetrappan fungerar även för många på ett sätt som gör att den hemlösa personen får ett bättre boende än hen hade innan. Dock är det få som når målet för denna modell, det vill säga att komma ut på den ordinarie bostadsmarknaden. Regeringen nämner ”bostad först” som en alternativ modell och åberopar mer kunskap angående de båda modellernas effektivitet. Utöver detta menar regeringen att det framförallt är hyresvärdarnas icke-godkännande av försörjningsstöd som inkomstkälla som gör det svårt för dessa personer att komma in på den ordinarie bostadsmarknaden.⁶⁹

4. *”Antalet vräkningar ska minska och inga barn ska vräkas.”*⁷⁰

Första delen i meningen är ganska vag på grund av ordet *minska*, medan den andra delen fastställer att *inga barn* ska vräkas. Regeringen vill här uppmärksamma att även barn blir drabbade av hemlöshet då barnfamiljer vräks, samt att detta är något som de inte accepterar. När det gäller bakomliggande orsaker och förebyggande för att barn inte ska vräkas så skriver de såhär:

67 Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, s. 7

68 Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, s. 5

69 Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, s. 8-9

70 Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, s. 5

”För att uppnå målet har föräldrarna ett avgörande ansvar. Det är föräldrarna som har ansvaret för att betala hyra och på andra sätt ta ansvar för de åtaganden som ett boende innebär.”⁷¹

Detta är intressant på flera plan. För det första är det tydligt att ansvarsfrågan för hemlösheten här läggs på föräldrarna. När man läser vidare så uppkommer det att denna brist på hyresbetalning ofta grundar sig i en *”komplicerad ekonomisk problematik”* och därför är det ekonomisk rådgivning som dessa hushåll är i behov av. Detta leder mig till delen om att *”ta ansvar för de åtaganden som ett boende innebär”*. Rätten till bostad formuleras här som ett åtagande, och villkoret för detta åtagande är då att betala hyra. För att ytterligare hjälpa de föräldrar som brister i sitt ansvar så skriver regeringen att de ska se över möjligheterna av att olika ekonomiska bidrag ska skickas ut direkt till hyresvärdar istället för direkt till bidragstagaren. Villkoret att betala hyran innebär alltså inget ekonomiskt villkor i den bemärkelsen att man själv ska ha råd, då man får bidrag för detta, villkoret att betala hyran är snarare att man ska vara skötsam nog att betala in hyran och inte lägga pengarna på annat.

5.2.1. Egna reflektioner kring regeringens strategi

Regeringens strategi för att motverka hemlöshet och utestängning på bostadsmarknaden är vag i orden samt utan källor förutom några få hänvisningar till socialstyrelsens kartläggning från 2005. De enda målen som var tydliga var att alla ska vara garanterade tak över huvudet och att inga barn ska vråkas. Däremot visade det sig att innebörden av *”tak över huvudet”* var tillfällig nattlogi som till exempel på ett härbärke. Att inga barn ska vråkas var i sig ett tydligt mål, men hur detta skulle gå till genom att ansvaret sköts bort till föräldrarna anser jag inte vara en stark och satsad metod för att nå detta viktiga mål.

71 Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten många ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, s. 10

6. Slutsats

Det jag ville få svar på genom mitt arbete var ifall det är tillräckligt för en människa att vara medborgare i en stat för att få ta del av alla medborgerliga och mänskliga rättigheter eller ifall det finns ytterligare krav så som skötsamhet? Därigenom ville jag få svar på ifall rätten till bostad är en självklar rättighet för medborgaren med alkoholberoende?

För att få svar på min övergripande frågeställning så ville jag även få svar på två underfrågor, därför börjar jag med att redogöra för mina resultat av dessa två underfrågor för att sedan återknyta till min huvudfråga. Den första av dessa underfrågor var hur man definierar ett hem respektive en bostad. Denna fråga är ytterst relevant på grund av att genom att klargöra dessa begrepp så gör man det också tydligt för vad rätten till bostad innebär. Socialstyrelsen tar i definitionen av ett hem efter FEANTSAs kriterier för vad som utgör ett fullbordat hem. Ett fullbordat hem innebär att man för det första har en bostad eller ett utrymme som motsvarar ens behov, denna bostad eller utrymme ska man även ha juridiska rättigheter till samt kunna upprätthålla ett privatliv samt sociala relationer genom bostaden. Dessa tre kriterier för ett hem förklarar även varför socialstyrelsen räknar och definierar personerna i de olika hemlöshetsituationerna som just hemlösa. Däremot har jag i min undersökning inte fått något klart svar över vad en bostad innebär, men med tanke på att det endast är personer som sover utomhus eller på offentliga utrymmen som helt saknar bostad så verkar bostad vara synonymt med nattligt tak över huvudet.

Min andra underfråga var hur den svenska staten förklarar hur de som ett relativt rikt land har så pass många medborgare som är hemlösa. Här var jag speciellt ute efter att granska ifall de förklarade orsakerna för de hemlösa med missbrukar-och beroendeproblem som självförvållade. I socialstyrelsens kartläggning tar de upp fyra orsaker till hemlösheten i Sverige, dessa är strukturella, institutionella, individuella samt orsaker på grund av personliga relationer. I dessa förklaringar syns inga attityder eller uppfattningar av att det skulle vara individens eget fel att hen är hemlös. Missbruk och

beroende tas upp som en orsak men detta på grund av att det med dessa problem är svårt att förvärvsarbeta och därigenom få en för hyresvärden godkänd inkomst.

Och slutligen, räcker det med att vara medborgare för att få ta del av alla medborgerliga och mänskliga rättigheter, eller finns det ytterligare krav så som skötsamhet? För det första visade socialstyrelsen genom att inte räkna med icke-medborgare i sin kartläggning att Arendts teori, angående att det bara är medborgare som har rättigheter, i detta fallet stämde. Detta visade att min avgränsning till medborgerliga rättigheter var berättigad. Frågan ifall rätten till bostad är en villkorad rättighet som ställer skötsamhetskrav på individen är däremot inte lika tydlig. Att vara hemlös innebär ofta att man inte har blivit godkänd på den ordinarie bostadsmarknaden. Orsakerna till att man inte blir godkänd är ofta på grund av ekonomiska problem då hyresvärdar sällan accepterar försörjningsstöd som inkomstkälla. Det är dock svårt att veta ifall personer med missbruk-och beroendeproblem är överrepresenterade bland de hemlösa i Sverige på grund av att hyresvärdarna inte vill hyra ut till dessa personer på grund av deras individuella problematik eller ifall det är just på grund av att många med missbruk-och beroendeproblem har försörjningsstöd som inkomstkälla. Då en person inte blir godkänd på den ordinarie bostadsmarknaden så kan hen som en väg dit få göra en boendekarriär på den sekundära bostadsmarknaden vilket innebär att man ska ”lära sig att bo”. Här syns ett tydligare krav på skötsamhet då hyreskontrakten består av tillsyn och speciella regler. Följer man dessa regler så tar man sig upp i boendetrappan, missköter man däremot reglerna så får man ett sämre boendebalternativ. Rätten till bostad verkar här snarare ses som en egenskap man har, ”att kunna bo”, och som man kan träna sig i, ”att lära sig att bo”. Detta svarar tydligt på min frågeställning då den icke-skötsamme medborgaren inte blir godkänd på den ordinarie bostadsmarknaden så hamnar de istället på den sekundära bostadsmarknaden för att ”lära sig att bo”, det vill säga följa vissa skötsamhetsregler. Mitt fokus i arbetet har varit på medborgaren med alkoholproblems rätt till bostad. Trots att det vanligaste problemet bland de hemlösa i Sverige är just alkoholberoende eller alkoholmissbruk så kan jag inte genom min undersökning säga att det ställs speciella skötsamhetskrav eller villkor på just

alkoholisten.

Arendt argumenterar för att man inte har rättigheter i kraft av sin mänsklighet, men ett medborgarskap verkar inte heller vara tillräckligt när det gäller rätten till rättigheter. Rätten till bostad är inte en självklar rättighet för den icke-skötsamme medborgaren i Sverige och därmed är rätten till bostad en villkorad rättighet med speciella skötsamhetskrav.

7. Diskussion

När jag började läsa mig in på hemlöshet insåg jag att rätten till bostad inte alls var så självklar som jag först hade trott. Jag blev uppmärksam på att det heter bostadsmarknad, för det är just vad det är – en marknad, något jag inte hade reflekterat över tidigare. I bland annat regeringens strategi stötte jag på meningar som ”hur man etablerar sig på bostadsmarknaden” och plötsligt refererades den hemlösa som en konsument i sammanhanget. Ekonomiska problem är ofta orsaken till hemlöshet och den ökade *konkurrensen* på *bostadsmarknaden* verkar göra att allt fler blir utan denna fundamentala och livsviktiga rättighet. Att det finns mänskliga rättigheter till salu är något som skrämmer mig och därför är detta något jag skulle vilja forska mer om.

Referenser

Primärmaterial

- Regeringskansliet, socialdepartementet, 2007, *Hemlöshet många ansikten mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*, Edita Västra Aros
- Socialstyrelsen, 2012, *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*

Sekundärmaterial

Lagar och bestämmelser:

- Universal Declaration of Human Rights, 1948
- Sveriges grundlag, regeringsformen, 1974
- Socialtjänstlag 2001:453, Svensk författningssamling 2001:453 (Hittas här: http://www.riksdagen.se/sv/DokumentLagar/Lagar/Svenskförfattningssamling/Socialtjänstlag-2001453_sfs-2001-453/#K4)

Tryckta källor:

- Arendt, Hannah, 1958, *The Origins of Totalitarianism*, 2d enl. ed, The world publishing company, Cleveland
- Ambjörnsson, Ronny, *Den skötsamme arbetaren: idéer och ideal i ett norrländskt sågverkssamhälle 1880-1930*, 3. uppl., Carlsson, Stockholm, 1998
- Kaveh, Shamal, 2006, *Det villkorade tillståndet: Centralförbundet för socialt arbete och liberal politisk rationalitet 1901-1921*, Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala : Uppsala universitet

- Meddelanden från Socialhögskolan 2011:2, Verner Denvall, Shari Granlöf, Marcus Knutagård, Marie Nordfeldt, Hans Swärd, *Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, många ansvar" Slutrapport*, Lund
- Sahlin, Ingrid, *På gränsen till bostad: avvisning, utvisning, specialkontrakt*, Arkiv, Diss. Lund : Univ.,Lund, 1996
- Swärd, Hans, *Hemlöshet*, 2., [omarb. och uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2008
- Knutagård, Marcus, *Skälens fångar: hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar*, Égalité, Diss. Lund : Lunds universitet, 2009, Malmö, 2009
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 2., [omarb.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2005

Sidor hämtade från internet:

- <http://www.soch.lu.se/forskning/forskargrupper-och-forskningsmiljoer/bostad-foerst>, senast uppdaterad 12/4-12, senast hämtad 30/5-13
- <http://www.migrationsverket.se/info/500.html> ,senast uppdaterad 31/1-12, senast hämtat 21/5-13
- http://www.socwork.gu.se/kontaktaoss/Personlig_hemsida/Ingrid_Sahlin/ , senast uppdaterad 19/4-12, senast hämtad 26/5-13
- <http://www.regeringen.se/sb/d/16544> , senast uppdaterad 25/2-13, senast hämtad 28/5-13
- <http://www.hemloshetifokus.se/> , senast uppdaterad 7/5-13, senast hämtad 28/5-13

- <http://www.vardguiden.se/Sjukdomar-och-rad/Omraden/Sjukdomar-och-besvar/Alkoholberoende/> , senast uppdaterad 18/7-11, senast hämtat 29/5-13